

МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ САМОРОЗВИТКУ Й САМОВИХОВАННЯ УЧНІВ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

*Катерина Пономаренко, здобувач
Ірина Ткаченко, старший викладач
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Стрімкі зміни в соціально-економічному житті нашого суспільства вимагають кардинальних змін у духовно-психологічному вигляді людей. Сучасній людині необхідно володіти не тільки розвиненими адаптаційними здібностями, що допомагають виживати, але й здібностями змінювати, радикально перебудовувати самі життєві умови, змінюючись при цьому самому, керуючи власним життям і власним розвитком. Сьогоднішні випускники закладів початкової професійної освіти повинні мати навички самоорганізації, здатність самостійно вчитися, уміння встановлювати пріоритети, ставити оперативні та стратегічні цілі й добиватися їх досягнення, що передбачає підвищення якості основної складової процесу навчання – навчальної діяльності.

Рушійними силами саморозвитку є внутрішні суперечності особистості як суб'єкта діяльності, що виникають між цілями, завданнями і існуючими для їх досягнення засобами, між прагненнями і можливостями для їх задоволення, між тенденціями до мінливості і до сформованих стереотипів, між старим і новим у житті людини. Основою, що визначає інтенсивність і напрямок розвитку особистості, є її вищі потреби: в пізнанні, у самоствердженні, у самовираженні, у самовизначенні, в самоактуалізації. Механізмом самоактуалізації потреб є пізнання; випробування і реалізація в життєдіяльності своїх особистісних якостей відіграє роль головного мотиваційного фактора безперервного самовдосконалення, творчої діяльності учня [1]

В основі самовиховання полягає принцип випереджаючого відображення у свідомості людини тих дій і вчинків, які вона збирається зробити, визначення тих рис і якостей, які вона має намір виробити у себе. Якщо подібна «уявна програма» формується, вона спонукає особистість до практичних дій з її

реалізації, створює стимули для прояву вольових зусиль. Ось чому, коли у людини з'являється потреба в подоланні тих чи інших недоліків у своєму характері чи поведінці, важливо поставити чітку мету і обґрунтувати необхідність її досягнення, іноді навіть корисно визначити терміни [2].

Все це, звісно, вимагає ретельного обдумування, пошуку аргументів для доказу важливості висунутої мети, зважування всіх «за» і «проти», поки остаточно вона не буде поставлена і подумки сформульована. Цю мету корисно протягом декількох днів промовляти вголос або про себе, поки вона не закріпиться міцно в свідомості.

Одночасно з цим потрібно скласти детальну програму самовиховання і визначити те, чого конкретно необхідно досягти. Починати, звичайно, краще з більш простих програм, наприклад: уникати вживання лайливих слів, не робити необдуманих вчинків; подолати погану звичку перебивати в бесіді співрозмовника; завжди тримати своє слово тощо. Програми в міру набуття досвіду самовиховання, звісно, повинні ускладнюватися, удосконалюватися і ставати більш довготривалими [3].

Займаючись самовихованням, К. Д. Ушинський розробив для себе спеціальні правила, які виступали в якості програми його саморозвитку:

1. Спокій досконалий, принаймні, зовнішньо.
2. Прямота у словах і вчинках.
3. Обдуманість дії.
4. Рішучість.
5. Не говорити про себе без потреби жодного слова.
6. Не проводити часу несвідомо; робити те, що хочеш, а не те, що трапиться.
7. Щовечора сумлінно давати звіт у своїх вчинках.
8. Жодного разу не хвалитися ні тим, що було, ні тим, що є, ні тим, що буде.
9. Нікому не показувати цього журналу [2].

Розроблювані особистістю програми і правила самовиховання мають велике значення. Вони виконують функцію «акцептора дії» (від лат. *Acceptor* -

приймає), або механізму звірення і контролю за виконанням цієї програми і правил і тим самим стимулюють зусилля людини в роботі над собою. Чим детальніше і чіткіше розроблені програма самовиховання, правила поведінки, тим ефективніше буде проходити робота над собою.

Намічаючи програму самовиховання, необхідно також визначити її методи.

Найважливішими з них є такі:

- самопереконавання;
- самозобов'язання,
- самокритика,
- уявне перенесення себе на місце іншої людини (емпатія, від грец. Empateia – співпереживання),
- самопримус (самонаказ),
- самопокарання та ін. [4].

Метод самопереконавання. Сутність його полягає в тому, що учень, виявивши свої недоліки, наприклад, невміння тримати своє слово, переконує себе в необхідності позбутися цього недоліку, при цьому не можна обмежуватися тільки уявним самопереконаванням. Набагато ефективніше воно стає тоді, коли учень буде вголос переконувати себе, тобто кілька разів промовляти: «Погано дати слово й недотримати його», «Треба постаратися завжди тримати своє слово» тощо.

Метод самонавіювання. Його суть полягає в тому, що людина сама прагне впливати на власну психіку й почуття, сама, як правило, вголос говорить собі, як вона буде вести себе або яких дій не буде робити. Наприклад, учень, який вирішив покінчити з лихослів'ям, навіює собі, промовляючи вголос: «Я ніколи не вживу поганих слів», «Я не допускаю лихослів'я», «Кепські слова ганьблять того, хто їх вживає» тощо. Таке самонавіювання потрібно здійснювати до того часу, поки не буде подолано цей недолік. Вплив самонавіювання обумовлюється тим, що, закріпившись у свідомості і почуттях учня, воно визначає його поведінку.

Самозобов'язання. Цей метод за своєю сутністю близький до методу самопереконавання. Суть його полягає в тому, що учень, який вирішив подолати у собі той чи інший недолік або виробити якусь позитивну якість, наприклад,

акуратне виконання домашніх завдань, бере на себе зобов'язання не проявляти поспішності, добре обмірковувати порядок виконання заданих викладачем вправ, щоб не допускати помилок і поправок. Це самозобов'язання потрібно неодноразово проговорити, щоб воно закріпилося у свідомості. У такому випадку воно і буде спонукати учня до досягнення наміченої мети і сприяти формуванню, відповідної звички.

Метод самокритики. Сутність його полягає в тому, що учень, який виявив у себе той чи інший недолік і поставив перед собою мету прибрати його, піддає себе самокритиці з тим, щоб мобілізувати свої вольові зусилля до його якнайшвидшого подолання. Подібну самокритику потрібно практикувати до того часу, поки не буде досягнута поставлена мета.

Метод емпатії, або уявного перенесення себе на місце іншої людини, співпереживання її почуттів. Цей метод доречний, коли мова йде про самовиховання чуйності до людей, прагнення до взаємодопомоги. Сутність його відбита в самій назві. Вона полягає в тому, що в процесі самовиховання учень виробляє у себе позитивні якості та долає негативні, ставлячи на місце іншої людини, співпереживаючи її почуттям, і таким чином спонукає себе до самовдосконалення [5].

Самопримус, або самонаказ. Це дуже дієвий метод самовиховання. Він застосовується в тих випадках, коли учень визначив ті чи інші правила поведінки, але не виявляє достатньої сили волі у дотриманні даного правила. Цей метод потрібно застосовувати і в багатьох інших випадках, наприклад, коли учень відчуває у себе недолік вольових зусиль.

Метод самопокарання. Як випливає з його назви, він застосовується тоді, коли в процесі самовиховання людина робить ті або інші відступи від намічених нею самою правил поведінки. Виявивши такі відступи, потрібно обов'язково використовувати певні санкції по відношенню до самого себе і застосувати те чи інше покарання.

Викладене свідчить, що якщо уявити процес самовиховання в цілому, то в його структурі можна виділити наступні компоненти: – критичний аналіз, оцінку

своїх недоліків і постановка конкретної мети самовиховання; – розробку програми самовиховання; – визначення його методів; – аутотренінгу, тобто безпосередньої роботи особистості над собою; – самоконтроль.

Список використаних джерел

1. Соціальна педагогіка: Навч.метод.посібник / Барахтян М.М. та ін.: за заг.ред А.Й. Капської. - К.: ІЗМН, 1998. - 220 с.
2. Беспалько, О. В. Соціальна педагогіка [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. В. Беспалько. – К. : Центр учбової літ., 2009. – 208 с.
3. І Tkachenko. THEORETICAL ASPECTS OF DEVELOPMENT OF SOCIAL ACTIVITY OF STUDENTS IN TECHNICAL UNIVERSITY / The 11th International scientific and practical conference “New Challenges and Threats in Science” (November 16-17, 2020) Pegas Publishing, Canada, Vancouver, p. 27-32
4. Радул, В. Культура та соціалізація особистості / В. Радул // Рідна шк. – 2018. – № 1-2, січень-лютий. – С. 8-12
5. Ткаченко І.В. Засади розвитку соціальної активності підлітків у літніх дитячих оздоровчих центрах України. Збірник наукових праць/ [редкол.: Т.І. Сущенко (голов.ред.) та ін.]. - Запоріжжя, 2013. - Вип. 31 (84). - 604с., С.369-375.

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ ФАХІВЦЯ – ПЕРЕДУМОВА ПРОФЕСІЙНОГО УСПІХУ

*Прохоренко Т.Г., канд. соціолог. наук, доцент,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Все наростаюча мінливість сучасного світу, безпрецедентні для історії цивілізації темпи соціальних та науково-технічних змін привели до стрімких перетворень в усіх сферах життя суспільства, до взаємопроникнення різних галузей діяльності та знань. Суттєво вплинула на професійну діяльність інформатизація, яка забезпечила: активне використання інтелектуального